

“СВЯТЛОМ РАДЗІМЫ Й СЛОВА РАТАВАЦА...”: АДМЕТНАСЦЬ
ТВОРЧАЙ ІНДЫВІДУАЛЬНАСЦІ В. ЯРЦА

У артыкуле разглядаецца спецыфіка мастацкага светабачання і мыслення Віктара Яраца. Падкрэсліваецца моцны рэгіянальны пачатак яго паэзіі, выяўляецца яе філасофская глыбіня і пранікнёны лірызм.

Да асэнсавання ўсяго агульназначнага і нават касмічнага, да спасціжэння філасофіі быцця кожны чалавек, а тым больш творца, прыходзіць праз еднасць са сваімі каранямі, роднай зямлёй, любоў да бацькаўшчыны, нацыянальную гістарычную памяць. Гэта значыць, праз сваё і сябе. У слухнасці гэтага сцвярджэння асабліва пераконвае знаёмства з літаратурна-мастацкай спадчынай і сённяшнімі здабыткамі прадстаўнікоў асобных рэгіёнаў нашага краю. Пры ўсёй “беларускасці” кожны куток Айчыны па-свойму адметны і багаты талентамі. Да прыкладу, калі ўзяць толькі другую палову ХХ стагоддзя, то, заведама абмежаваўшыся пералікам асобных прозвішчаў шырока вядомых мастакоў слова, можна ўзгадаць, што найбольш ярка тую ж Гомельшчыну прадстаўляюць Іван Мележ і Іван Шамякін, Барыс Сачанка, Анатоль Сыс; Магілёўшчыну – Аркадзь Куляшоў, Аляксей Пысін, Міхась Стральцоў, Іван Чыгрынаў; Міншчыну – Сяргей Дзяргай, Васіль Вітка, Максім Танк; Гродзеншчыну – Ларыса Геніюш, Янка Брыль, Вячаслаў Адамчык; Брэстчыну – Мікола Рудкоўскі, Яўгенія Янішчыц, Ніна Мацяш; Віцебшчыну – Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч, Янка Сіпакоў. У сваю чаргу, у кожным раёне з пералічаных абласцей без цяжкасцей можна адшукаць яшчэ шмат іншых прозвішчаў таленавітых людзей, якія шчыра шануюцца землякамі і з’яўляюцца гонарам свайго краю.

Сярод прыгожых і шмат у чым адметных мясцін Гомельшчыны асабліва вылучаецца адна з мясцін Рэчыцкага рэгіёну ў басейне Дняпра. Менавіта тут прыйшлі ў свет, каб увекавечыць родны кут і ўсю Айчыну Віктары Ярац і Стрыжак, Анатоль і Сяргей Сысы. Спынімся больш уважліва на жыццяпісе і творчасці першага з названых аўтараў.

Беларускі паэт і літаратуразнавец, публіцыст і перакладчык, кандыдат філалагічных навук, член Саюза беларускіх пісьменнікаў Віктар Уладзіміравіч Ярац нарадзіўся ў сям’і Любові Трафімаўны Шалейкі

і Уладзіміра Пятровіча Яраца “...ў ранишнім пасёлку // кастрычніцкай парой...”. Пазней пра сваё нараджэнне (больш дакладна: 23.10.1948; пасёлак Красны Мост Рэчыцкага раёна), заўсёдную прысутнасць у жыцці залатога лісця, крамяна-агнявых рабіны і каліны, “старых бяроз і клёнаў”, сівых нябёсаў, мудрых Добрыцы і Дняпра, вобразаў бацькоў, землякоў, “стамлёных продкаў” паэт напіша:

*Гудзеў гудок. І адгукаўся гучна
над стольлю ў хаце голас хлапчука.
І вечнасьці глыбокая рака
каменьчыкі агучвала над кручай [1, 108].*

У той час афіцэр Уладзімір Пятровіч Ярац служыў у арміі, і сям’і даводзілася ўслед за ім часта пераязджаць з месца на месца па тэрыторыі былога Савецкага Саюза. Але такая цяжкая для дарослых бытавая неўладкаванасць ніколі не перашкаджала дапытлівай дзіцячай душы адкрываць неабсяжнасць і няпростасць свету, узбагачацца новымі ведамі і ўражаннімі. Пазней яны ажывуць у многіх творах паэта, стануць асновай вершаў “Трыпціх трывожнай цішыні”, “Роднасць” і інш. Пасля дэмабілізацыі бацькі сям’я вяртаецца на радзіму (1955). Любоў Трафімаўна і Уладзімір Пятровіч пачнуць працаваць у калгасе “Савецкая Беларусь”, а Віктар пойдзе ў першы клас Заспенскай сярэдняй школы, якую паспяхова закончыць у 1966 г.

Свой першы верш “Мой край” пяцікласнік В. Ярац апублікаваў у газеце “Піянер Беларусі”. Па выніках літаратурнага конкурсу твор быў прызнаны адным з лепшых, і юнага аўтара ўзнагародзілі дыпламам і кніжнай бібліятэчкай. На яго захапленне філалогіяй у значнай ступені паўплывалі настаўніцы беларускай і рускай мовы і літаратуры Ганна Ігнатаўна Цітавец і Людміла Афанасьеўна Ішчанка. Яшчэ вучнем В. Ярац актыўна дасылае матэрыялы ў раённы “Дняпровец”. Невыпадкова адразу пасля школы яго запрашаюць на працу ў рэдакцыю газеты. Малады карэспандэнт шмат ездзіць у камандзіроўкі, выступае ў друку з рознымі па тэматыцы публікацыямі і адначасова рыхтуецца да паступлення ў ВНУ.

У гэтым жа 1966 г. перад В. Ярацам адкрыліся дзверы філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна, дзе першакурснік, акрамя непасрэдных вучэбных абавязкаў, чакаў актыўны ўдзел у рабоце літаратурнага аб’яднання “Узлёт”, шырока вядомага ў рэспубліцы багаццем выпеставаных маладых талентаў. Кіраўніком і творчым натхняльнікам узлётаўцаў тады і яшчэ шмат гадоў пасля быў вядомы літаратуразнавец і паэт А. А. Лойка. Сярод тагачасных членаў аб’яднання асаблівай адоранасцю вылучаліся А. Бутэвіч, Ю. Голуб, Г. Далідовіч, А. Жук, С. Законнікаў, К. Камейша, В. Коўтун, А. Разанаў, Я. Хвалей, Я. Янішчыц і інш. Сяброўства з імі В. Ярац захавае на ўсё жыццё. У 1969 г. ён перавядзецца на філалагічны факультэт Гомельскага педінстытута імя В. Чкалава, што хутка атрымае ранг універсітэта, і закончыць яго ў 1970 г.

Некалькі месяцаў В. Ярац загадвае сельгасаддзелам рагачоўскай раённай газеты “Камунар”. Затым служыць у арміі на тэрыторыі Грузіі і Азербайджана (1970–1971). Пасля дэмабілізацыі пэўны час працуе карэспандэнтам на Гомельскай студыі тэлебачання, а потым паступае ў аспірантуру ГДУ (1972–1975). Пад кіраўніцтвам вядомага літаратуразнаўца прафесара М. М. Грынчыка малады навуковец напіша і паспяхова абароніць у 1976 г. дысэртацыю па тэме “Рытмічны лад сучаснай беларускай лірыкі”, атрымае ступень кандыдата філалагічных навук, праз некаторы час – навуковае званне дацэнта (1978). З 1975 г. і да нядаўняга часу В. Ярац нязменна працаваў на кафедры беларускай літаратуры ГДУ імя Ф. Скарыны. Шмат гадоў узначальваў літаб’яднанне “Крыніца”, пасяджэнні якога ў розныя гады наведвалі А. Зэкаў, А. Сыс, А. Бяляцкі, Э. Акулін, А. Казлоў, В. Куртаніч, Л. Раманова і многія іншыя, сёння шырока вядомыя, аўтары.

Творы паэта публікаваліся ў калектыўных зборніках “Натхненне”, “Універсітэт літаратурны”, “Узоры дружбы”, альманаху “Дзень паэзіі”. І сёння яго эцюды, вершы, балады, паэмы рэгулярна друкуюцца ў шматлікіх перыядычных выданнях. В. Ярац з’яўляецца аўтарам кніг лірыкі “Уваходзіны” (1976), “Добрыца” (1989), “Дняпроўскі бакен” (1992). Шмат гадоў безвынікова чакалі выхаду ў свет яго “Беражанкі”, падрыхтаваныя да друку яшчэ ў 1998 г. Творы паэта гучаць на многіх славянскіх мовах. Сам ён перакладае з украінскай, рускай, літоўскай і балгарскай моў. Акрамя таго, В. Ярац плённа сцвярджае сябе як літаратуразнавец, з’яўляецца аўтарам больш за 130 артыкулаў, рэцэнзій, матэрыялаў, тэзісаў, анкет, змешчаных на старонках навуковых, даведачных і перыядычных выданняў, заўсёды чуйна рэагуе і ўдзельнічае ў абмеркаванні па-сапраўднаму таленавітых кніг, асобных публікацый.

Прастора, што нарадзіла паэта В. Яраца, месціцца між берагамі Дняпра. І хоць яны розняцца (“*Правы бераг – круты, у садах, // левы бераг – пакаты, у соснах*” [2, 118]), а вада ў рацэ з гадамі стала больш мутная, сівая, і нават у аблокаў хада пацішэла, паэт увесь час услухоўваецца, баіцца згубіць мелодыю святой вады, музыку сваіх берагоў, скаргі і спевы замёрзлага ці абуджанага крыгаломам старога Дняпра з яго “*неразгаданай тайнай*”. Іншы раз паэтычная думка В. Яраца яднаецца з гэтай загадкавай таямніцай. І тады сплываюць з душы і гарката, і сумненні, і сум. Магутная старажытная рака, аднолькава як і рачулка Добрыца, успрымаюцца аўтарам споведдзю святла, дарункам надзеі, сховамі перажытага продкамі і асабістай памяці лірычнага суб’екта, які з дзяцінства і “*з сівізной на скронях*” прагна і з заўсёдным здзіўленнем спрабуе зразумець мову акаляючага свету, няспыннага руху вады. Варта адзначыць, што міжбераговыя абсягі для творцы ніколькі не вузкія, бо высяцца да самага неба. Якраз туды з гадамі ўсё часцей і часцей узіраецца паэт, імкнучыся знайсці разгадку быцця ці задумваючыся над адвечнымі яго пытаннямі,

выбіраючы сваім сувязным жаўранкавую песню, якая нібы застывае ў блакіце аблокаў, “між зямлёй, дзе ёсць гняздзечка ў жыце, // і між небам, што ў гняздо глядзіць” [3, 5].

Матыў духоўнай повязі з дзядамі і прадзедамі, незабыўнай памяці бацькі, брата, іншых дарагіх людзей, далёкімі продкамі, чые галасы “плывуць у свет з туманнай кручы” [2, 11], асабліва адчувальны ў вершах В. Ярца. У некаторых выпадках аўтарскае ўспрыняцце вады як пачатку ўсяго існага, як увасаблення самога жыцця набывае гранічна акрэсленае вызначэнне: “Рака – як выклік слову «смерць»” [4, 91]. Зразумела, што чалавек не можа нічога зрабіць з тым, што з гадамі час толькі дадае выпрабаванняў, больш забірае. Але ж пры гэтым ён кожнага з нас многаму вучыць, адкрывае сэрца для спагады, болю за іншага. Менавіта таму для лірычнага героя В. Ярца могількі – “святая пантэоны”, што праз горыч пакут за перанесеныя страты і светлую памяць пра навікі страчаных родных і знаёмых ачышчаюць душы жывых. Як і ўвогуле для беларусаў, для паэта могількі, Радаўніца не толькі месца і час для даніны павягі памерлым, выпакутаваная недатыкальная прастора агульнай згоды і даравання, але і вельмі важкая магчымасць усур’ез асэнсаваць перажытае, зрабіць пэўныя жыццёвыя высновы, падбіць самыя істотныя рахункі.

Адыход чалавека, яго смерць усведамляюцца паэтам толькі як завяршэнне пэўнага зямнога кола жыцця, што мае далейшы працяг. Напамінамі пра яго – вочы і словы продкаў, што “свецяць расой з травы самацветамі” [2, 22]. Іх уздыхі, якія чутны на могільках, гэтым журботным астраўку маўчання, – аб пакінутых родных людзях, аб недаробленых зямных справах. І ўсё ж непазбежнасць смерці, яе непасрэдная прысутнасць асабліва адчуваюцца тут. Сузіранне запушчаных старых вясковых могількаў “з плотам паваленым”, збуцвелымі крыжамі не можа не раніць сэрца, не поўніць яго трывожнымі, змрочнымі роздумамі не толькі пра свой адыход, але і цалкам дапушчальную верагоднасць назаўсёды згубіцца і застацца невядомым, нечым нязначным, безыменным для наступнікаў. Подых непазбежнасці і адвечнай зменлівасці, што дарэшты пранізвае чалавечую душу на кладах, надае светабачанню героя паэта асаблівую відушчасць, дазваляе вызваліцца ад дробязей і непатрэбнага другу, спрыяе зрухам да лепшага. Бо далучэнне да некага, няхай і праз памяць, праз радасць і дакор “нямых магіль”, “непачутай крыўды чалавека” [2, 120], у нечым заўсёды – нараджэнне, прычашчэнне.

Вядома, што кожны мастак аднолькава балюча перажывае трагедыі і хваробы свайго краю, з адказнасцю ўсведамляючы невымернасць выпрабаванняў, якія выпалі на яго долю. Бяздоннай трагедыяй за маленькую і вялікую радзіму прасякнуты вершы В. Ярца “Меліярацыя”, “Мой хворы край”, “Перасохлі маленства крыніцы”, “Балада Палесся”, “Пад ружаю вятроў”, “Чарнобыльская восень” і інш. Бясконцы одум і клопат пра Беларусь вызначаюць балявы парог многіх твораў паэта. Часта

па сваёй публіцыстычнай завостранасці, непрыхаваным абурэнні, напоўненасці сапраўдным болем і клопатам за радзіму, яе атручаныя зямлю, ваду, нябёсы яны набліжаюцца да вершаў П. Панчанкі і Н. Гілевіча. Пры ўсёй неабьякавасці да роднага краю, чуйных адносінах да бацькоўскага гнязда ў пераважнай колькасці выпадкаў у паэзіі аўтара рэдка сустракаюцца гучныя словы, патэтычна-пафасныя прызнанні ў любові да бацькоўскай зямлі ці падкрэсленае ўсведамленне ўласнай звышвыключнасці.

Для В. Ярца, стрыманага ў пачуццях лірыка, надзвычай важна падкрэсліць, што шлях да Айчыны пачынаецца ад роднай мовы, словы якой *“пахнуць горыччу і радасцю...”*. Аднолькава тонка ўдаецца аўтару перадаць самае патаемнае ў адносінах жанчыны і мужчыны, занатаваць нараджэнне сапраўдных пачуццяў паміж Ёй, *“связной Сонца”*, чыё імя хочацца паўтараць бясконца, і мужным і стрыманым Ім. У творах паэта апошняга часу глыбіня кахання прадстае незалежнай ад людскіх перасудаў, колькасці гадоў, пражытых разам, ад надвор’я і канкрэтных сітуацый (*“Твой позірк”*, *“Сняжынка на вуснах асмяглых растане...”*, *“Да раніцы высокія гірлянды...”* і інш.). Як і ў грамадзянскай паэзіі, у інтымнай лірыцы В. Ярца акрэсленага перыяду заўважна ўзмоцніўся драматычны пачатак, абвострана выяўляе сябе разуменне хуткаечнасці і трагічнасці жыцця. Ці не таму для героя яго верша *“На дваіх”* дастаткова:

*слухаць пульс тваіх пальцаў у пальцах сваіх
і ў пялёсткавым маі і ў студзені снежным,
дзе імгненне і вечнасць –
на дваіх, на дваіх* [5, 120].

Ці не таму ў адным з *“Зямных эцюдаў”* лірычны суб’ект паэта больш за ўсё жадае адшукаць той *“выратавальны, бальзамны, жыватворны...гук”*, які змог бы прынесці паратунак каханай. Дзеля яе, паранейшаму не забудзьна вясновай, (каб толькі тое было магчыма!) ён гатовы хоць як-небудзь ды затрымаць няспынны кругабег часу:

*Пакуль жыццё вісіць яшчэ на валаску,
малітвай ловіць кожны міг дыханне,
як затрымаць няўмольны бег секунд
да фінішнай мяжы –
нямой, растайнай?* [6, 93].

Трэба адзначыць і тое, што нечаканы энергетычны згустак у вершаваным радку В. Ярца часта ўтвараюць сутыкненні вобразаў падкрэслена праязных і прыўзнята паэтычных. Так, у вершы *“Садзім бульбу”* традыцыйны для беларускага жыццёвага распарадку канкрэтна-зямны вобраз бульбы перадаецца паэтам праз прызму высокай метафарычнасці і адначасовую гістарычную напоўненасць. Для аўтара гэта – *“жмені памяці, сонцам сагрэтай, // жмені веры ў бясконцасць сваю”* [2, 81]. У эцюдзе *“Крамяныя, трывушчыя тут яблыкі былі...”* настрой “Я” –

героя паэта зусім іншы; ён поўны горычы ад усведамлення незваротнай апуштошанасці акаляючага свету і яго глыбінных нетраў, бездапаможнага сузірання невылечна хворых зямлі і садоў на сваёй радзіме. І ціхае, паўторанае ў кожнай з дзвюх строф верша, мацярынскае тлумачэнне вострай экалагічнай сітуацыі і самога вобраза нафты як крыві зямлі толькі падкрэслівае невымернасць болю за ўвесь родны край і яе самой, і сына:

*У якія далечы сышлі
сілы глыбіні – вякоў багацце?
– Высмакталі нафту – кроў зямлі, –
і зямля хварэе, –
кажа маці [6, 94].*

У некаторых іншых творах В. Ярца таксама можна заўважыць, як зварот да шэрагу ці асобных канкрэтных вобразаў, прадметаў і з’яў з будзённага жыцця дапамагае аўтару ва ўзнаўленні шырокіх карцін быцця і гісторыі Айчыны, становіцца першаштуршком для глыбокіх роздумаў над эпохай, яе здабыткамі і стратамі. Так, у паэме “Мама і вянкi цыбулі” паэту ўдаецца дасягнуць гэтага праз апісанне і развагі пра самую звычайную ў вясковым светапарадку, сонцам налітую і матулінымі клапатліва-шурпатымі рукамі старанна дагледжаную, старажытную гароднінную культуру, якая ў пераломныя ці галодныя гады ратавала не толькі ад хвароб, але і безграшоўя, з’яўлялася ўвасабленнем спагады як для самой гаспадыні, так і цэлага веку. І нават шнуры для звязвання цыбулі ў вянкi (спачатку шурпата-ільняны, затым сінтэтычны) сведчаць пра незваротныя змены, што адбыліся ў народным жыцці з часоў даўніны. У выніку іх:

*Сталі рэхам і Купальля песні,
і жніва, і казачных Каляд.
За якія горы іх панеслі
буравей?
Ці пабіў іх град? [7, 91].*

Агучаныя мастацкія знаходкі яшчэ раз пераконваюць, што сапраўдныя словы, выразы і вобразы – жывыя, яны валодаюць вялікай гаючай сілай і творчай энергіяй, падкрэсліваюць і ўтрымліваюць у сабе выключную назіральнасць і мудрасць народа. Зварот жа да іх аўтара дазваляе гаварыць пра яго як прыхільніка пераважна “лірыка-апавядальнай плыні” ў паэзіі, якая, па перакананні У. Гніламёдава, звязана “вытокамі сваімі... з коласаўска-багдановічаўскім пачаткам” [8, 124]. Пры гэтым герой пісьменніка не толькі наратар ці сузіральнік, публіцыст або філосаф, які ў шуме вады і лісця ўгадвае бяссмерце. Ён яднае ў сабе ўсе вымярэнні, угадвае ў адзінкавым агульнае, мірыць нябеснае і зямное, нітуе пачатак і канец, як пра тое заўжды марылі М. Стральцоў і Я. Сіпакоў:

*Быў сам у адначасье – і лісток,
і карань, што вясною гольле будзіць;
глядзеў у неба (там раней жыў Бог)
і слухаў дол (там казкі сьпяць, як людзі) [1, 110].*

Часта ствараецца ўражанне, што першая рыфма, непаўторнасць перажытага звязаны ў В. Ярца ці то з усплёскам рачных хваляў, музыкай учарашніх берагоў, маўчаннем векавечных кручаў, песняй дняпроўскай кнігаўкі, гнёздамі беражанак, ці той жа вадой святой – вадой крынічнай. Адсюль заўсёды дакор сабе: “...што я зрабіў, каб ты цякла, // каб ты жыла, вада святая?” [9, 18]. Ужо з “Уваходзінаў” кідаецца ў вочы схільнасць творцы да асэнсавання паняццяў рухомасці, зменлівасці, няспыннасці, бясконцасці пераўтварэнняў. Перадачы іх у мастацкім тэксце найбольш адпавядаюць словы-вобразы: *рушанне, узварушанасць, узрушанасць, кружлянне*. Яны дакладна перадаюць няспыннасць жыцця, прадвызначанасць шляху зямлі ў Сусвеце і вакол сваёй восі: “*А шар зямны ўсё кружыцца і кружыцца...*” [9, 5]. Паэт спявае “Оду калодзежнай вадзе”, шкадуе, што больш ужо ніколі не паўторыцца перажыты дзень. Праз рухомасць вады ён асабліва востра адчувае, як хутка і незваротна праходзіць час, кранаючы “*адкрыццём неадкрытае красы...*” [9, 30]. І праз гады, “*параднёны з вандроўніцкім лёсам*”, “Я”-герой вяртаецца на радзіму, да сябе, каб “*пакору і тлум змыць вадою вякоў*” [1, 112].

Увогуле, гэты градацыйна аформлены вобраз (кропля, дождж, ручай, крыніца, рэчка, рака, возера, мора, акіян, хвалі, што хваляць адна адну, вада вякоў, “*як летанісы, воды...*” [6, 93] і ўсё, што звязана з імі) у творчасці В. Ярца прадстае ў мностве варыяцый, ёмістых па сэнсе і сімвалічна замацаваных, традыцыйна ўстойлівых. Якраз ён і з’яўляецца асноўным у паэтычнай сістэме аўтара, праступаючы не толькі ў назвах яго зборнікаў, але і пранізваючы змест асобных твораў. Плыткасць часу перадаецца паэтам і праз зменлівасць малюнкаў акаляючага свету, у цэласнай карціне якой праплываюць, змяняючыся і ўзаемадапаўняючы, навяяныя вобразам каханай закалыханая ў сне ноч, пялёсткі кветак, яблыкі ў садах, дакоры дрэў. Кожная з гэтых з’яў не толькі сузіраецца лірычным героем у пэўнае імгненне, але і спасцігаецца сэнсава, нараджаючы пры гэтым новыя асацыяцыі ці загадкі: “...*і адкрываў мне тайны кожны міг, // і кожны міг мне задаваў пытанні...*” [9, 21].

Мабыць, ёсць свая логіка ў тым, што з гадамі мы ўсё часцей скіроўваем свае позіркы ўвысь. Асабліва калі даводзіцца шмат страчваць, развітвацца навечна з многімі дарагімі людзьмі. Калі тое, што з намі было, можна параўнаць з рухам вады, з тым, што “*сплыло, адгуло, адцвіло*” [2, 28], то тое, што застаецца, захоўваецца ў памяці і душах, сваім прасцягам мае горныя высі, адпаведнае зорнае выражэнне і азначае бязмежнасць надземнай вечнасці. Жадаючы пачуць гаворку між бясконцым небам і роднаю зямлёй, снуючы на душэўным пароме між берагамі знаёмай з дзяцінства ракі, лірычны герой паэта адпраўляецца ў не менш цікавае падарожжа. Яго напружаная думка асвойвае прастору новага “між”, б’ючыся між палюсоў спатканняў і развітанняў, нараджэнняў і адыходаў, захапленняў і расчараванняў, між зведаным і невядомым, пройдзенымі шляхамі і “*непяройдзенымі брадамі*”.

Пры гэтым чуйная душа лірычнага героя паэта з'яўляецца добраахвотным сувязным між нябачным болем неба і зямной журбай (“Тут словам не выказаць болю...”). У сваю чаргу, “калі занядушыцца-занядобрыцца”, героя ратуюць тыя ж неба і зямля, родныя сосны, Добрыца, Днепр (“Насечкі на соснах, як шрамы...”, “Добрыца”, “Цеплаход адыходзіць ад прыстані” і інш.). Народжаны жыць, спасцігаючы таямніцы свету, чалавек у В. Ярца адкрыты для ўспрымання яго кожнай праявы, падзіцячы даверлівы. Так “у разорах зярняты чакаюць свой міг абуджэння” [2, 28]. Праз гэтую адкрытасць, душэўную шчырасць асабе творцы многае даецца. Яна шмат і тонка адчувае. Але нельга сказаць, што такая, да самых вытокаў, усёпранікнёнасць з'яўляецца палёгкай для яе. Глыбінёй света-і чалавекаспасціжэння вылучаюцца лірычныя цыклы В. Ярца “Трыяды тваёй таямніцы” і “Эскізы дзён”. У іх паэт здолеў праз адну фразу (“У інеі – бераг і скроні” [2, 35]) перадаць не толькі хуткаплыннасць і незваротнасць уласнага лёсу, але і нагул трагічную непаўторнасць гісторыі свайго краю, што б'ецца астылым і горкім попелам стагоддзяў у скроні зямлі.

Заўсёдны выратавальны круг для В. Ярца – “домік пад клямамі”, што дае магчымасць у любую непагадзь адагрэцца, перажыць складанае. Паэт імкнецца захаваць сувязь з бацькоўскай хатай, а праз яе – з усім краем, дзе нават дрэвы размаўляюць “на мове сонца, ліўняў і вятроў” [9, 25]. Разам з тым, ён выразна разумее канчатковасць абрання свайго шляху, абумоўленую лёсам адарванасць ад родных вытокаў, што раз'ядноўвае яго сэрца з вёскай. Магчыма, таму сум па дзедавай лодцы і баклазе, захапленне бабулінай мудрасцю, нястомнасцю мацярынскага чакання, жаль ад непазбежных ростаняў пры ўсёй стрыманасці творцы прарываюцца праз пранізлівыя паэтычныя інтанацыі і бясконца дарагія сэрцу вобразы.

Уменне слухаць, заўважаць, суперажываць – несумненная адзнака мудрасці. Па словах М. Пруста, “мудрасць нельга атрымаць у гатовым выглядзе, яе адкрываеш сам, прайшоўшы такі шлях, які ніхто не можа прайсці за цябе, ад якога ніхто не можа цябе пазбавіць, бо мудрасць – гэта свой погляд на рэчы” [10, 449]. У В. Ярца, скажам з упэўненасцю, ён ёсць. У апошнія гады ў гэтым пераконвае заўважная філасофская паглыбленасць вершаў і ліра-эпічных твораў аўтара (сюжэтныя замалёўкі, баллады, паэмы, кароткі вершаваны раманы).

У разбітых анжамбеманам на паўрадкоўі двухстрофных катрэнах “Палескага рамана” В. Ярца пра ранейшыя чыстыя і незабруджаныя радзьяцый рэкі Сож і Дняпро, Прыпяць і Друць і такі ж светлы і дарагі палескі край жывым з сумам апавядаюць самі “сузор'і над шляхам” [7, 94]. Але трагізм твора асабліва ўзмацняе структурна выдзеленыя заключныя дзвяты радок, што, як і папярэднія, таксама разбіты на два паўрадкоўі. І прамаўляюць іх ужо не недасяжныя і нязгасныя жыхары неба, а сам

лірычны суб'ект, які нечакана выяўляе сваю прысутнасць у часапрасторы тэксту, бо не можа стрымаць і вытрымаць высокую канцэнтрацыю ўласнага болю з-за таго, што ўжо адбылося і адбываецца з яго пракаветным краем. Стылістычна нейтральнае афармленне гэтай фінальнай фразы і далейшае ўмаўчанне яшчэ больш падкрэсліваюць катастрофічныя памеры бяды, у якой апынулася Палессе, узмацняюць прысутнасць паступовага, але немінучага ўсюдыснага памірання:

На радзіме маёй патухаюць

агеньчыкі ў вокнах... [7, 94].

Паэт па-ранейшаму годна ідзе па адведзеным яму шляху са шматлікімі “між”, не стамляючыся пераадольваць жыццёвыя перашкоды, творчыя сумненні і заўсёдна адкрываючы “*вечны дух – у палёце без плоці*” [3, 22]. Адначасова ён чуйна ўслухоўваецца ў прамоўленае іншымі пісьменнікамі, жадаючы ў сціслай паэтычнай форме перадаць найбольш адметнае ў іх манеры пісьма, тэматыцы, вобразнай сістэме твораў (“Гэты міг: Матэю Шопкіну і Хрысту Ганаву”, “Блізкая далеч! Леаніду Дайнеку”, “Чуйная плынь: Віктару Казько”, “Спазьненне: Уладзіміру Някляеву”, “Грузім дошкі: Алесю Разанаву” і інш.). Прысвячае В. Ярац свае вершы і Я. Сіпакову, Р. Барадуліну, Н. Гілевічу, А. Вярцінскаму, Г. Бураўкіну, многім іншым аўтарам. Няхай жа і далей ліецца-гучыць мелодыя яго вершаванага радка, што мацуецца святой вадой пачыну, жыццядайнасцю хвалюючага слова, шчырай малітвай “*за ўсіх, за ўсіх, каго люблю і помню...*” [6, 92].

Літаратура

1. Ярац, В. Там, дзе сівізна нябёс... Паэма-маналог / В. Ярац // Дзеяслоў. – 2006. – № 1 (№ 20). – С. 105–112.
2. Ярац, В. Дняпроўскі бакен / В. Ярац. – Мінск: Маст. літ., 1992. – 127 с.
3. Ярац, В. Добрыца. Вершы / В. Ярац. – Мінск: Выд-ва ЦК КП Беларусі, 1989. – 48 с.
4. Ярац, В. Сасна на рачной строме / В. Ярац // Маладосць. – 1997. – № 5. – С. 91.
5. Ярац, В. На дваіх / Сняжынка на вуснах / В. Ярац // Дзеяслоў. – 2010. – № 1(№ 44). – С. 117–122.
6. Ярац, В. ***Пакуль жыццё вісіць яшчэ на валаску / Зямныя эцюды / В. Ярац // Дзеяслоў. – 2011. – № 1 (№ 50). – С. 91–96.
7. Ярац, В. Мама і вянкi цыбулі: паэма / Зямля і неба / В. Ярац // Дзеяслоў. – 2008. – №5 (№36). – С. 90–96.
8. Гніламёдаў, У. “Шчыруе над светам душа, як пчала...” (нататкі пра сучасную паэзію) / У. Гніламёдаў // Польшча. – 2014. – №1. – С. 124–136.
9. Ярац, В. Уваходзіны: лірыка / В. Ярац. – Мінск: Маст.літ., 1976. – 46 с.
10. Пруст, Марсель. Под сенью девушек в цвету / пер. с фр. А. Федорова / М. Пруст. – Л.: Худож. лит., 1935. – 559 с.